

KAKUK TAMÁS

A költő megtalált édenéne

A gyermekkor fénytörései az idő múlásával sem halványulnak: erősödnek inkább, de valahogy lágyabbak lesznek, mint a nyárvégi alkonyatok. Ezt a megállapítást igaznak érezzük Győri László esetében is, akinek eddigi életművében lépten-nyomon felbukkannak az orosházi évek hangulati, tárgyi emlékei, melyekhez mágnesként tapadnak a megszületett művek. Ez a jelenség nemcsak konkrét versekben, prózai szövegekben érhető tetten, hanem Győri egész alkotói attitűdjében, az általa használt költői nyelvben, amely nem tud, pontosabban szólva, nem is akar elszakadni a vidéki lét attribútumaitól és metaforáitól. Mindattól az erős életanyagtól, amit a költő visz, cipel, vonszol magával a múltó évtizedek alatt, miközben bizonyára voltak olyan élet- és alkotói periódusai, amikor szívesen vagy szorongással, de ottfelejtette volna úti csomagját valahol, akár egy megfáradt utazó a legnehezebb bőröndjét az éjszakai vasúti pályaudvaron. Mégsem tette, mert e pakk nélkül nem biztos, hogy az a költő lett volna, aki ennek a világnak nyelvezetét úgy tudja megőrizni, hogy nem skatulyázható be népies költőnek – ha egyáltalán elfogadjuk, hogy létezik ilyen meghatározás az irodalmi mezőben. Győri mély gondolatisággal kristályosította ki azt a költői nyelvet, amelybe beleszövődtek művészi, értelmiségi létezésének hangsúlyai, s így lett ez a nyelvezet elidegeníthetetlenül a sajátja, melynek szelíd pontosságában, keménységében és iróniájában úgy találja meg önazonosságát, hogy olvasója is magára ismerhet. (*A kapu*) „mit látok, ha nézek, mit ha fölpillantok, / csak tejjé istenült Héra-tógyú barmot” ; „...a kapun kidőlnek, s ballagnak lassan ki a legelőre, / az idő keskenyül, alig férnek már ki rajta, / újat kellene szabni, de nincs, aki leszabja, / korhadó tetején merengnek lovagló ülésben, / kifelé? befelé? és most van-e vagy régen? / kizuhan a kapu, lassan kidönti alólam / az, aki csukta, az, aki voltam, hogyha voltam.” Ez a költészet a valóság megfogható képeiből teljesedik ki, miközben filozofikus világlátásával megteremti a versek saját univerzumát, melynek fontos eleme a már érzékeltetett szikár paraszti létben eltöltött gyermek- és ifjúkor felidézése.

Más műfajú, de elválaszthatatlanul idetartozó a gyermekkor mindennapjainak, az orosházi emlékképek cserepeiből homogén egészé összeillesztett prózai szövegek gyűjteménye, *A kései Éden*. A régmúlt történetek már letisztultak, megszabadultak homályos tükreiktől, az idő távlata meghozta a szerzőnek a tisztánlátás és a bölcs belenyugvás képességét: „Ültem a számítógép előtt, kora délután volt, kissé már elfáradtam. Elpilledve ültem, háttal az ablaknak, nem tudtam esik-e az eső, hullik-e hó, süt-e nap, nem érzékeltem semmit, csak bámultam a monitorra. Néztem, néztem, s úgy döntöttem új fájl nyitok. Lassan, kínlódva beütöttem egy-két mondatot, de már tudtam, nem adom olcsón, egyelőre mindent megteszek, hogy utánajárjak annak a világnak, amelyet a nagy biztató számon kér rajtam. Ha recsegve-ropogva is, de megkísérlem. Elindítom az egyenest, hátha metsszük egymást.” Kirakós játékként illeszkednek egymáshoz a memóriából előhívott képek, feketék-fehérek, színesek, melyek zárídeje más és más árnyalatokkal mutatja a kisváros/nagyfalu emberi viszonyrendszerét, amit áthat a múlt század ötvenes éveinek félelmetes politikai levegője, a könyörtelen megbélyegezettséggel járó kiszolgáltatottság. A gyerme-

ki lélek számára irányt adó családi erőter centrumában a paraszti léthez köthető feladatok állnak, melyek időtartama nem a városi ember gyári műszakjának, hivatali idejének órájához igazodik, hanem az évszakok időjárásának függvényében, a napkelte és napnyugta közötti folyamatos munkavégzéshez, mert a föld megköveteli a magáét: az ember erejét és idejét. „A falusi kisgyerekkorától dolgozott. Legeltetett, udvart söpört, avart gereblyézett, gyümölcsöt szedett, állatokat etetett. Noha az efféléket nem is számították igazából a komolyak közé. A munka kint a földön kezdődött.”

A kései Éden megítélethelyzeteiből következik a mű időrendisége, de a képzelet szabadsága ott bujkál a történetekben, erős érzelmi többlettel teremt meg az önmagukban is megálló írásművek kohézióját. Mit értünk a képzelet szabadságán? Azt a távlatot, mely az elfutott évtizedek ajándéka az emberi léleknek, ami lehetővé teszi, hogy kellő megértéssel szemlélje azt a gyermeket, aki az emlékezet mozivásznán, a Szárazér partján lépeget mezítláb a nyár forró porában, bakancsával gyúrja az őszi és tavasz nehéz sarát, s a kettő között ott csúszkál a befagyott víz jegén. A szerző a szövegek írásakor az empátiát kiterjesztette az őt körülvevő világra, az abban színpadra lépő állandó és hívatlan szereplőkre, mindezt a rá jellemző tartással, világos látásmóddal, amitől nem idegen a derű, a finom iróniába öltöztetett, esetenként keserű humor, hiszen az ötvenes évek falusi valósága túl gyakran zörgetett a kuláknak minősített család ajtaján. „A körzeti rendőr sem tartóztatta meg magát mitőlünk. – Hová tették a húst? Hová tették a disznót? Mikor vágták le? Éjszaka? Feketén? – Tessek, nézzen körül mindenütt! – előzékenykedtünk vele. Mindent feldúlt, sokat tanultunk tőle, leleményesebb volt, mint amilyenek mi lettünk volna. – Nem mondtam semmit, de megsúgom, a fiákeresnek nem fért a fejébe, mitől lett üres a kutrica. Azzal az emberrel jó lesz vigyázni!” De vajon lehet-e vigyázni a Földet a sarkából kimozdítani igyekvő korban, amely sokaknak nem hozott mást, mint a lélek megnyomorítását és a nemzedékek által megszerzett családi javak elvesztését?

Az íráskor olvastán az a képzetünk is támadhat, hogy a szerző 2B-s ceruzával jegyezte fel a sorokat iskolai irkába a konyhaasztal sarkán, vagy a kertvégi padon, könnyedén futottak a sorok a tiszta papíron, a grafit nem maszatolódott el, a szavakat mintha kőbe vésték volna, annyira pontosak a mondatok. Az otthonos derű és irónia nem gyengíti, hanem erősebbé teszi a szöveget, és hozzájárul ahhoz, hogy az orosházi kisgyermek sorsában a magunk életének tűnékeny gyerekevei is felidéződjenek. A kötet írásaiban nincs romantika, de szinte mindegyikben felfedezhetünk olyan hangulatot, amitől megmelegszik a szívünk, hogy aztán az életképek mélységében, mint talált víztükörben, ott gyűrűzzenek az emberi sorsok. Például a magányosan élő három Császárral, apával és a két fiúval közös vacsora remek leírásában, amikor a nyári konyhában legyek lepik el „az emberes karéj kenyérhez” nagy cseréptáliból kanalizott aludttejet. „Nézem a három férfit, a három Császárt, kilesni, ők hogy kelnek át ezen a bukkanón. Kanálhegyre veszik a legyet, hátracsapják a vállukon át, mintha világ legtermészetesebb, királyi udvarba illő dolga volna, s ennek a szertartásnak a kíséretében a cseréptál fenekére jutunk, ahol már nincs több élet.”

A kései Éden a szülőkhöz való viszony tisztázásának könyve is, a falusi közegben a szeretet kimutatása a gondoskodásban, apró jelentéktelennek tűnő gesztusokban érezheti meg a gyermek, de nem biztos, hogy a gyermeki lét adott pillanatában megérti a szülői szeretet szemérmes üzeneteit. Győri könyvének

2015 nyarán Kutasón, a nógrádi hétvégi házban

erénye, hogy nem festi szebbre a múltat, hanem a való életből fakadó ambivalens formában látja-láttatja a szülő-gyermek kapcsolatát, a házastársi köteléküket erősítő és gyengítő szálakat. Az évek múlása és tapasztalata, a paraszti léttől való szabadulás hozadékaként megélt másik életforma készítette a szerzőt, hogy szembenézzon azzal, aki volt egykoron, és azokkal, akik voltak egykoron. „Anyák napja volt, oxigénpalackból lélegzett. Odafektettem a csokrot a fehér kórházi ágyra – Miért hoztad? – úgy sejtettem azt kérdezi, mert már csak sejteni lehetett, mit beszél. – Anyák napja van – válaszoltam. – Nem is tudtam – lehelte, mintha utoljára még fontos lenne tudnia, hogy éppen ma anyák napja van. Reggel táviratot kaptunk. Ismét eltértek egymástól: apám egy év múlva halt meg. Amikor elindult a mentő, az mondta: – Itt a vég! – Örökre apámé az utolsó mondat?”

Győri László munkásságának kiemelten jelentős prózai lenyomata *A kései Éden*, amiről talán megkockáztathatjuk azt a kijelentést, hogy az eddigi életmű esszenciális alfája és ómegája, melynek köztes, ám nem kevésbé fontos állomásai a mű előtti és utáni kötetek.